

Ружица КОМАР*

ПРИРОДА У СИЈАРИЋЕВИМ ПРИПОВИЈЕТКАМА

„Птице су се и даље тада виле и падале на његов пањ; хоће се птице дуго вити тамо гдје је некад нешто било, па нестало”.

Препознатљива је мелодија реченице из приче и причања Тамила Сијарића. Ова је из приповијетке „Бор, птице и ништа” кад глас свезнајућег лирског наратора приводи крају причу о судбини једног бора. То је магични Сијарићев глас који у причи оживљава мртву и бодри живу природу. Твори мноштво значења у љепоти чудесно распоређених симболично-метафоричних појмова у јединственој цјелини. Причање и писање прича за Сијарића било је „задовољство и сласт”, како је сам рекао у једном интервјуу.

У овом тексту покушавам да се осврнем на дио рефлексива из приче и причања у приповијеткама: „Коњ”, „Бор, птице и ништа”, „Хрт” и „Коза”. У наративни ток ових приповједака уткано је богатство симбола. Изнова подстичу асоцијације. У бескрају приче, исијавају мисли и спајају треперења у природи и нијансе у људској души. Избором симбола из природе, одгонета се људски пут. Круже мисли у бојама, облицима и звуцима. Од коријена у звјездано небо и иза негдје. У општем кружењу енергије додирују се облици земни, небески, понорни валови, иглице бора и сан птице у шуми. Све је у природи у вези са свим. Тихо треперење траве из зрака сунчева титра на лицу.

Сунчев зрак подстиче скок срне. У треперењу недодирљивог јасеновог листа, тајна је у ходу једне козе. Неизвјестан јој пут као човјеку који гради и руши. Несразмјерне жеље и моћи, у кругу чворова.

Широким пољем занесени лов хрта сличан је жудњи прве и задње трке коња Алата. Слично пламену прве и задње ријечи човјека човјеку. Ријеч отвара и затвара пут црти мјери љепоте, на ивици козје стазе у простору сваковрсне суровости?

* Ружица Комар, књижевник

Сензибилношћу избора симбола из биљног и животињског свијета, Сијарић открива сложеност веза у пулсирању природе уопште, из прошлог, садашњег у будући трен.

Мисли свезнајућег наратора прожимају знакове у откривању и слушању тајни. Мисаоним складом симболичних спрега, наратора занима узрок и посљедица свега што је било и што ће бити. Отвара прозоре срцу једном љепоте гледања свијета. Сњезним траговима на путу изазова. Ближе човјеку. А човјек без коња, хрта, козе, бора и птица не постоји у космичким тајнама, у истини, стварности. Судбине су им слично тајновите. Животињски и биљни свијет доима се као дио човјекове душе, или као други облик оних који су некада ходили па нестали, а све што постоји оставља неки траг.

У природи, моћ стваралачке ријечи дата је бићима из рода *homo sapiens*, посебно изузетним. Стога је човјекова одговорност неупоредива у односу на безазлена бића животињског и биљног свијета, иако човјек личи томе свијету. Жудњом је занесен Алат коњ и његов газда Шимшир. Желе побједу у тркама на Потрковом пољу. Дишу једном душом у жељи да још једном досегну побједнички додир, сјај према тајној љепоти.

И човјек и Алат пребрзо протрче пољем живота. Остаје вјечна жудња о повратку трена младости.

Мотивима природе, у историји умјетности, безбројно су вариране сличне теме, а у Сијарићевим причама имају посебну дубину слојева видљивог и невидљивог. Избором симбола, развија и одгонета утицаје некаких незнатих сила на човјеково чињење и пасивност.

Са миленијумског пута, у трагању за суштином, човјек је посрћући склон насиљу. Уништава станиште, природу, себе. О посљедицама старовременог насиља освајачких похода казује судбина бора у приповиједи „Бор, птице и ништа”. Тешка му је судбина изазвана лошом страном човјекове природе. Због насиља свјесног и несвјесног. Бор опомиње човјецију похлепу, завист и себичност, која руши, поткопава. Опстанак дрвета живота могућ је међусобним уважавањем посебности сваког листа. Из јединственог развијања мисли, ток приче обликује богати спектар боја лексичке звуковости и морфолошко-синтаксичке структуре.

У свим четирма причама, фабула је окупљајућа нит вишеструко симболичних слика. Естетски доживљај зрачи из ширине порука. Ријеч из траве залог је опстанка дрвету живота. Из кругова насиља, из кафкијанских ходника, излаз је у осјећању, спознаји чаролија звука природе.

Сијарић у причи ослушкује и оживљава знак и биље на путу открића тајне стазе спознаје, а како Његош каже – *човјек је човјеку највећа тајна*.

Симболима Сијарић нијансира и маркира на стази знакове за откриће највеће тајне у егзистенцији природе. Тумачи у причи енигму звану човјек. Мотиви симболи микрокосмоса указују на везе са макрокосмичким знацима.

Свеобухватним повезивањем ствари и појава, отвара могућност додира недодирљивих таласа људске душе. Могуће је открити значења у преплету свјесног и несвјесног. На судбинском дугом и кратком путу без повратка. Окупљајући лирске слике, фабуларна нит наглашава човјекову трагичност у немоћи загрљаја са природом. У тијесној вези егзистирају погрешни поступци са појавама у природи. Посљедице су непредвидиве у узалудности жеље за продужетком гледања свијета.

Повезаност помирености и побуне у макрокосмичком пејзажу узајамно су наглашени у нарацији симбола. Издваја се из слојева тон близак дјечијој наивности вјечне запитаности о животној судбини.

О човјековој усамљености сличној усамљености хрта, човјека. На његову судбину утиче лош поступак другог човјека. Пут човјека и хрта открива тијесну везу са космичким тијелима. На небу је усамљен мјесец као човјек и хрт на земљи. И један и други уживају у гледању. Све до тре-на кад мјесец остане уловљен у очима хрта и човјека. Тад је радост гледања и даривања прекинута. Глас наратора истиче: „На свијету се има шта гледати”, а за хрта који је и хрт и човјек, каже: „Својим гледањем не иште него даје”.

А у гледању, односно даривању, могуће је осјећање и спознање душе ближњега. И Верленов стих: „Пејзаж без премца, то је ваша душа”, упућује на суштинску стазу за откривање соли човјекове душе.

У пејзажу, пејзаж ријечи магијске мелодије лирског наратора, митским звуком казује о судбинској повезаности путева у свемиру, у природи.

Пошто у нарацији доминирају поетске слике, које се концентричним круговима значењски умножавају, могло би се рећи да је ријеч о врсти поетске прозе. Из сликовних слојева умножавају се мотиви, тематски кругови о човјековој моћи и немоћи; да открије нејасне природне силнице у себи, да продужи вријеме гледања, односно живљења, да врати младост, да отклони узроке насиља, да спријечи трагику даровитих и њихову неприлагођеност...

Тематски кругови се развијају, ширином избора симболичних појмова природе. Развијена слика годишњих доба наглашава везе дешавања временских са оним у души појединца, народа и космоса. Слика бора у етапама годишњих доба и историјског времена, сугерише живот угрожен насиљем. Из слојева истине симбола исијавају лирске рефлексије. Мисли се множе и приближавају дубинама зденца људске душе. Значења се шире из

лирског у наративном, које је битно за вредновање прозног израза, како је нагласила Исидора Секулић.

Јединственој емотивно-мисаоној структури приповједака допринијела је и форма басне као неопходност, у складу са тематским круговима.

Тематски и формални слојеви дају богатство лексике и синтаксичке структуре, бајковитог звука. Развија се мелодија, сензибилитетом модерног израза, о запитаности савременог човјека из митских дубина. Из вишеслојног наративно-поетског ткива исијавају вјечна питања и поруке.

Како је могуће да се осмисле тајни конци невидљивих и видљивих повезаности у природи? Гдје је мјесто на коме стоји човјек? Гдје је мјесто за оне као што су; коњ, хрт, бор, коза, птица и за оно што се именује као ништа? Колико је човјек свјесно и несвјесно судионик у природи? Који је пут дат човјеку и коњу? Је ли могућа козја стаза за повратак у младост? Постоји ли стаза за још једну побједу Алату у трци Потрковим пољем? Или су све стазе у кружном преображавању у грудву снијега као Бајрамова коза? Да ли је прекинут Алатов лет из страха од човјечијег насиља, пријетњом прутем из гледалишта? Или је Алат пао само неколика корака пред циљ због бремена времена? Или због удружене пријетње насиљем са старошћу? Надвлада ли зла добру људску страну у суровој борби за опстанак?

Чија је ријеч моћна да осјети и спозна цвијет и свијет? Наратор жељену бајковиту побједу добра над злом трансформише у код саосјећања са несвјесним дијелом скоро дјечије душе. Човјек је, на примјер, немоћан да врати козу са ивице литице, а не зна би ли је вратио.

Из посебности њене природе и пута на ивици земље и неба, мјештани расправљају о људској судбини. Причу из расправе Бајрам доживљава као лијек. Чини га богатијим, иако материјално сиромашнијим, пошто су му остале само двије козе.

Симбол Алата, одмотавајући и стежући конце клупка пролазности, шири нијансе значења трагике у немоћи продужетка трајања гледања.

Значајан удио у свему томе има утицај невидљивих сила из земље, прашине, небеских висина, неког митског топота из земаљских дубина.

Некад моћни млади побједник у коњским тркама, остарио као и његов газда, по диктату незнаних сила удјенуо се у вјетар са ждријепцима у трку да победи. У градацији поетских слика око фабуларне нити изузетна је значењска слојевитост. Од тока припреме Алата да послужи у сватовима и да носи невјесту, и припрема ждијебаца за трку, неочекиваног Алатовог удијевања у трку са ждријепцима, до пада неколика корака пред циљем, побједом. Безброј питања и могућих одговора отвара узроке и посљедице лета и пада Алатовог. Је ли пресудно младо срце у остарјелом некадашњем краљу поља? Је ли узрок у нераскидивој вези са откуцајима слич-

но занесеног срца човјековог? Газда Шимшир, као Алат, занио се свирком, надахнут жудњом за младошћу. Није ли тад Алатом и Шимширом завладало и управљало нешто из топота, из дубина земље? Или је узрок у свадбарској такмичарској атмосфери, или све заједно? Или је узрок у нечему што се зове ништа?

Колико је човјек као мислеће биће у природи одговоран за то што се зове ништа? У којој мјери управља својом природом? Може ли да спријечи преовладавање зле стране у себи? Могу ли похлепни да не отимају, да не поткопавају дрво живота? На мјесту слике љепотана бора, остаје оно што се именује са ништа, настало као посљедица поткопавања жила. Бор тајновите снаге, и метафора топлоте дома, због људског насиља се обрушава. Бор се отима оковима насиља и похлепе. Лијеп, чист као Бодлеров Албатрос, предмет је свјесне и несвјесне људске забаве. Облици те забаве су разнолики. Грабљивице симболишу најсуровије, оне из мрака који лете на мету. Уз први сумрак, грабљивице ће да покупе и изузетну љепоту, у симболу козе. Разграбиће је са њеног пута жудње за недодирљивим листовима јасена на стијени близу неба.

Живу и мртву разносиће, је иако личи на цртеж, или грудву снијега, која се сједињује, стапа са стијеном.

У тематском кругу о облицима људског насиља, артикулисан је посебно и онај из себичности, или из несвјесног поступка неспретног човјека.

Игра изузетног пса хрта прекинута је након што га је газда преселио из пространства у брдовити преддио.

Из неумјерености болног осјећања као из себичности, човјек чини зло. Болесници несвјесно у невољи уништавају љепоту бора. Разносе гранцицу по гранцицу, ломе, вјерујући у његову љековиту моћ. Из себичности занемарују љепоту и бол другог бића. Ради задовољења себичних потреба, и газда хрта дарује као посебан поклон, зету уз мираз кћерки.

Занемарује осјећаје хрта који је био чувен по љепоти у лову са соколловима по широким пољима.

Описујући изузетност хрта симбола човјека, наратор каже да је „његово тијело као каква свирка”... „од некаквих танких и звучних жица”. Без уважавања индивидуалности, насилно пресељена свирка из широких предјела у брдовита била је „као у кавезу”.

Иако није из зле намјере, газда прекида љепоту. Хрт је жртва, иако не свјесног злочина, као у Јесењиновој пјесми, у којој газда уништава тек рођену кучад, а њихова мајка не мирећи се, у болу, дозива мјесец умјесто једног младунчета. Хрт се, такође, не мири и на крају присилног пута, из легла, сања да је уловио мјесец у очима. Сан о повратку љепоти и изгубљеном идентитету никада не престаје. Сан га је одржавао у животу, „каве-

зу”. Градација симбола у структури нарацијског тока показује пут хрта, који је губећи идентитет, постао обично псето, ни ловно, ни торно. И онда се бескућник свијао и привијао уз прагове и огњишта, упркос нељубавности домаћина.

Не мири се са наметнутим, али и не оптужује. Стоички подноси. Тражи трачак свјетлости у „кавезу”, себи утјеху, излаз из неспоразума са људима, који га гуркају у пролазу. У игри са дјецом налази радост и мотивацију продужетка сна. Гледа медитативно газдину кћер у њеном новом дому, тражећи разумијевање, и као да јој говори да се њих двоје разумију. И тад му је лакше. Сан наставља и након одласка са овог свијета. Свезнајући наратор поентира: „Нико није могао видјети тај лов, а да је могао, видио би у очима хртовим уловљен мјесец, и њега бијелог од мјесечине, као кад је некад био млад-мртвог”.

Енергија љепоте кружи у природи и љепотом се брани од зла људског. И хрт лови мртав, коза наставља да лебди у сњажним пахуљама ивицама стијене, недодирљивом знаку листова близу неба.

Бор који је због људског насиља и немара сведен на пуце смоле, ноћу разговара са звијездама. Насупрот жељезним оклопима, обећава нову клицу љепоте.

Из тајног дијела бића Алат проговара кад је пао мртав, пред самим циљем. Кроз уста свога газде збори. Умјесто Алата његов газда Шимшир проговара као да му се Алат правда: „Нијесам, господару, могао!”. Алат је у смрти проговорио. Символика исијава значења о жудњи која не престаје, упркос невидљивим силама. Ни смрт не може убити жудњу за љепотом. Кружи. У сну и Хемингвејев старац Сантјаго сања лавове, снагу за морски бескрај. Алат и мртав сања кроз Шимширове ријечи.

У опису Алата како лежи на земљи, и како га Шимшир гледа, наратор поентира: „Гледао је како на коњске потковице пада сунце”.

Поента проширује симболику о узајамности судбина у макроепезажу. Сунчеви одсјаји на потковицама мртвог коња пружају наду. И Шимширово гледање као да даје снагу за поновно трчање.

С друге стране, невјеста Алата посматра као остатак бродске олупине, са које је сишла жива, да стигне тамо гдје су га повели. Сви детаљи у наративном току умножавају значења додирима симбола. Реченице обликују склад у многласју симбола. О коњским и људским играма, уживању у гледању трка. Потрково поље је симбол облика вјечности, супротно кратком чину трчања.

Трчање и откриће тајне љепоте омета сам човјек, као и природне појаве око њега. Ометају и некакве силе из дубина земаљских, небеских и морских. Кључеве тражи човјек у изазову, сњажном и сваковрсном пејза-

жу у себи и око себе. У сплету силница природе непредвидиви су човјекови поступци и понашање коња, хрта, козе, бора и птица.

Трагично осјећање због пролазности животне трке ублажавају изузетни. Као што су: бор, коза, хрт и коњ, симболи истрајности у трагању за љепотом. Алат и након задњег пада продужава сан о љепоти. Изузетни, слично Алату, занесу се свирком, удјену у вјетар који кружи снагом побједничког младог срца. Корачају недодирљивој љепоти као коза треперењу иза листова. Никад се не мире, ни из пепела страног им огњишта, као хрт. Суочавају се са поразима.

Продужавају сан и у смрти, бранећи се од човјечијег насиља. Разговарају са звијездама слично бору, бранећи се од похлепних, грабљивих болесника. Бор симболише и свемир, угружен оклопом зле људске стране.

У коријену бора, из пуцета смоле, могућ је нови мирисни шум. Из мјеста гдје је био, из тога ништа може да се развије кућиште, гране космоса, праг за птице.

У пролазности овоземаљског животног трена, природна сила рађа вјечну жудњу за љепотом свијета.

Шетајући дијелом предјела мисаоног пејзажа и тематских кругова, могло би се рећи да су четири приче једна јединствена цјелина. А свака понаособ је јединствена структура.

Објављене су у временском распону у збиркама приповједака од 1969, „Путници на путу” – *Коњ*; 1973, „Кад дјевојка спава, то је као да миришу јабуке” – *Хрџ*; – „Бор, птице и ништа”; те 1980, „Француски памук”; приповијетка *Коза*. И ове чињенице илуструју опсесивно надахнуће у варирању тема и мотива.

У препознатљивом току нарације карактеристичног богатства поетских слика. Мелодична реченица богатог фонда лексичких и синтаксичких знакова варира вјечне теме. Типични су тематски кругови: о човјековој немоћи, неспретности, склоности насиљу, трагичности и жудњи да одгонетне кључ вјечности и пролазности у загрљају са природом.

Симбол и звук природе функционални је дио сложене метафоричне цјелине. На примјер, лексема Селиште, за ознаку топонима гдје бор расте: „На мјесту које се зове Селиште”. У мозаику је сваки знак дио емотивно мисаоног наративног тока. Поетске слике обликују ток наративној мисаоности и осјећајности модерног сензибилитета, од давнина зачуђеног човјека у природи.

Мисао познатог стиха, по коме су пјесници чуђење у свијету, може да буде потврда и у Сијарићевој усменој и писаној нарацији. Живи његова зачуђеност и у анегдотској причи која се преноси из сусрета у некадашњој сарајевској улици Данијела Озме некадашњег Сарајева. Анегдотско

је, иначе, нериједак Сијарићев стилски поступак у исписивању редова, у причи о свијету љепоте и чуда, у надигравању добра и зла.

Тако, при крају реда, у раду на писаћој машини, често се чује звук. На тај звук, писац подиже телефонску слушалицу одазивајући се упорно са: „хало, хало”.

Након узалудног чекања да се неко јави, гласно зачуђено констатује да се нико није јавио. Нико се није јавио јер нико није звао. Или се неко шалио. Или није, или јесте све збиља, осим забуне о врсти звонцета.

Зазвонило је некакво звонце на машини за писање, при крају реда. Није ваљда телефон. Сијарић наставља да пише сједећи ред. Његова ријеч кружи у свјетлости приче. Ближе души, љепоти природе, ближе човјека човјеку, да се окрене од рушења његовању дрвета живота.

Ružica KOMAR

NATURE IN SIJARIĆ'S STORIES

Summary

The text written by Ružica Komar explains the use of the motifs of nature which is very important expressive method in Ćamil Sijarić's narration. On the examples of his short stories: The Horse; Pine, birds and nothing; The Greyhound, and The Goat explains the function of symbolically metaphorical motifs of nature as an essential peculiarity of Sijarić's style. The thread of the fable wouldn't be able to exist without the wideness of meaning of the connection of nature motifs within the structure of Sijarić's story. In the progress of narration symbols decisively develop thematic circles about the man as the part of the nature, about his conscious and unconscious which to change it. Messages are concentrically radiating from poetic pictures and the melody of the sentence into one unique entity. The author, in his own experience, with associations compares symbols within stories to the examples from the world's literature, which could be interesting in reevaluation of Sijarić's creative work.